

SAT-2G.307-1-PP-06

Значение на Его-състоянията Родител, Възрастен и Дете за избора на педагогическа професия

Деница Алипиева

The impact of ego states parent, adult and child for choice of pedagogical work

Denitsa Alipieva

Abstract: *This paper justifies the necessity to examine the Ego-states for future teaching work of students in pedagogical specialties. 174 students were involved in the study that aims to show the discrepancies of the states Parent, Child and Adult for choice of specialty and future work.*

Key words: *transactional analysis, Ego-states, teaching*

ВЪВЕДЕНИЕ

В тази статия е представено проучване, което бе реализирано със студенти от РУ „Ангел Кънчев“. То има за цел да разкрие ролята на доминацията или хармоничните пропорции на Его-състоянията за избора на педагогическа специалност и насочеността на обучението в човекознанието и социалната сфера [3,6,7,8]. Създаден от Е. Бърн и Т.Харис [4,5] през 60-те години на ХХ в., в по-голямата си част транзакционния анализ /ТА/ е практикуван в контекста на психотерапията и консултирането. Той е хуманистичен психотерапевтичен подход, който дава по-добро виждане на проблемите за личностния ръст, взаимодействията между хората и начина, по който се възприема света. Негови отличителни страни са идеите: 1. личността е предразположена към приемането на идеята „Аз съм ОК, ти си ОК“; 2. всеки е способен да мисли, да разсъждава и да прави избори; 3. всеки може да се промени и да израсне.

Днес редица автори посочват необходимостта от емпиричен анализ на разпределението на Его-състоянията при учителите, което би изяснило ролята им при общуването и преодоляването на конфликти в педагогическата среда. Идеята да се използва транзакционния анализ за целите на училищната и педагогическата практика не е нова. Още през 70-те години на ХХ в. ТА в педагогиката е открит от Трудни Нютон и Гилс Бароу, които стават пионери в прилагането на практически аспекти от този психотерапевтичен подход в училищата в САЩ [3,7]. От тогава редица практики успяват да постигнат добри резултати от прилагането му в училищната практика, особено в процеса на учене и преподаване и във взаимоотношенията между учители и ученици [7,8]. Най-често принципите и похватите на ТА се използват в училищата в Западна Европа и САЩ при: развитие на лидерските умения, планиране на учебния процес и взаимоотношенията между ученици и учители в среден курс, като преподавателите са обучени и тренирани в умения от репертоара на ТА; супервизия на преподавателите в училища/училищна стратегия, приложена в Лондон –юг, Великобритания/, като тя се базира на процеса на ТА и използва три-центрираното договаряне, циклите на развитието, основни игри и разпознаване на Его-състоянията; извеждане на „договарянето“ като основен прием при изясняване на очакванията и идеята за „драматичния триъгълник“ за обясняване особеностите и подбуждащите звена в поведението на подрастващите. В резултат сътрудничеството между учители, ученици и родители става по-ефективно. Така, използването му дава добра теоретико-емпирична рамка за оценка

пластовете на психиката, които се включват в обучението и възпитанието на подрастващите чрез личността на учителите, което представлява и основен фокус на настоящето изследване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Целта на настоящото изследване е да се проучи значението на Его-състоянията Родител, Възрастен, Дете за избора на педагогически специалности от студенти в Русенски университет „Ангел Кънчев“.

Тя се реализира чрез няколко изследователски **задачи**:

- Да се проучи наличието/отсъствието на хармонично разпространение на трите Его-състояния при всички изследвани лица;
- Да се открият полови отлики в развитието на пластове Родител, Възрастен и Дете;
- Да се установи различие между показателите за трите Его-състояния при ИЛ, които са студенти от педагогически специалности, с тези на ИЛ, които са от други специалности в университета.

В хода на изследването са изведени следните **хипотези на изследването**:

- При всички ИЛ, независимо от пола и избора на специалност, ще се наблюдава хармонично развитие и смяна на Его-състоянията, тъй като извадката е съставена от представители на възраст 18-25 г., когато имаме кристализирала Аз-концепция и формирана идентичност, макар и все още непълно стабилизирана и подложена на динамична промяна/Erikson, 1960/;
- Няма да се наблюдават полови различия в показателите за Его-състоянията при мъжете и жените – студенти;
- При ЕГ от ИЛ с профил на избор „педагогическа специалност“ ще се срещат по-високи показатели за състоянията Родител и Дете в сравнение с КГ от студенти от други специалности, тъй като те способстват идентификацията с обекта и ролята на учебно-възпитателната дейност – отношението учител-ученик.

В изследването бяха включени общо 174 лица – студенти на възраст 18-25 г., редовно обучение в РУ „Ангел Кънчев“, от които 139 жени и 35 мъже. Предимно женското представителство е продиктувано от факта, че в изследването влизат студенти от педагогически специалности, които са с традиционно феминизиран профил. Извадката е разделена на две групи: ЕГ от изследвани лица, които са от педагогическите специалности в университета – Предучилищна и начална училищна педагогика, Начална училищна педагогика и чужд език и Социална педагогика /n=91/ и КГ от лица, които са с непедагогически профил – студенти от специалностите Български език и история, Математика и информатика, Икономика, Маркетинг и Международни икономически отношения /n=83/.

В хода на изследването бе използван въпросникът Transactional Analysis Questionnaire – TAQ от наръчника за здравни консултанти и обучители на Bradford GP Training Scheme, който е дизайниран през 2014 г. за нуждите от прилагане на теорията за Его-състояния в практиката на лекуващите с пациентите. Въпросникът съдържа 61 айтема, представени под формата на закрити въпроси с отговори „Да“ и „Не“. Съдържа три скали: *Родител*, разделена на две субскали – *Обгрижващ родител* и *Контролиращ родител*; *Възрастен* и *Дете*. Оценката на резултатите се изразява в Его-грама, където суровите показатели се привеждат в процентни изрази. Авторите посочват, че при разлика повече от 20 % между показателите за отделните Его-състояния може да се твърди, че съществува доминиране на едно от тях над останалите две, а когато тя е по-малка от 20 % означава, че лицето използва едновременно няколко от състоянията и лесно „превключва“ от едно в друго в своите взаимоотношения.

Изследването се проведе на два етапа: прилагане на въпросник TAQ с ЕГ и КГ с общата извадка от 174 ИЛ и статистическа обработка на резултатит. Данните бяха обработени с програмата SPSS.

Резултати от изследването

В Таблица 1 са представени статистическите показатели по суровите данни от приложението въпросник за всички ИЛ, т.е. точки от въпросника, които още не са приведени в проценти. При привеждането им в процентен израз по „ключа“ на TAQ се установява, има ясно доминиране на Его-състоянието на Родителя /94 %/, като има сравнително равномерно разпределение на субскалите по тази скала с лек превес за обгрижващия родител /9, 55 към 8,14 за контролиращия/. Детето е изразено под 79 % /суров резултат от средна величина от 12,31/, а най-слаби са показателите за скалата Възрастен – 55 % /M= 10,92/. Следователно, може да се приеме, че се отхвърля изследователската хипотеза за равномерно разпределение на Его-пластовете в извадката от всички ИЛ.

Таблица 1: Сурови показатели със статистически величини за цялата извадка от ИЛ /174/ по четирите субскали, получени с Transactional Analysis Questionnaire

	N	Sum	Mean	Std. Deviation	Variance			
	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic	Std. Error	Процентен израз
пол	174	35	,20	,030	,402	,162	,366	–
възраст	174	3656	21,01	,296	3,903	15,237	,366	–
родител	174	3077	17,68	,243	3,202	10,252	,366	94 %
родобгр.	174	1661	9,55	,120	1,582	2,504	,366	–
родконтр.	174	1416	8,14	,169	2,236	4,998	,366	–
възрастен	174	2142	12,31	,191	2,516	6,331	,366	55 %
дете	174	1900	10,92	,195	2,566	6,583	,366	79 %
Valid N (listwise)	174							

При реализирането на втората изследователска задача, бяха проверени резултатите от въпросника по пол, като се оформиха две полови извадки: мъже /35/ и жени /138/. Наблюдава се статистически значими различия /Таблица 4/ в корелациите между независимата величина „пол“ и трите скали от TAQ. В Таблица 2 са представени съответно суровите показатели и процентните изрази на резултатите, в които може да се забележи значително различие между двата пола по показателите за Родител и Дете, като и при двата пола се наблюдава тенденция за леко доминиране на субскалата за Обгрижващ над Контролиращ Родител, като при мъжете-студенти последната е още – по-слабо изразена.

Таблица 2: Сурови показатели по скалите от въпросник TAQ, разпределени по независима величина „пол“

пол	родител	родобгр.	родконтр.	възрастен	дете	
Жени	Mean	18,27	9,78	8,50	12,27	11,22
	Процентен израз	97 %	–	–	56 %	89 %
	Std. Deviation	2,820	1,409	2,037	2,559	2,522
	Std. Error of Mean	,239	,120	,173	,217	,214
Мъже	Mean	15,34	8,63	6,71	12,46	9,71
	N	89 %	–	–	54 %	60 %
	Std. Deviation	3,581	1,896	2,444	2,368	2,408
	Std. Error of Mean	,605	,320	,413	,400	,407

Последната и най-важна изследователска задача бе да се провери взаимоотношението между избора на педагогическа специалност /независима величина/ и разпределението на Его-състоянията в психиката на ИЛ /зависима величина/. Отново са оформени една експериментална /n=91/ от студенти в педагогическите специалности и контролна група /n=83/ от учещи в други специалности в Русенски университет „Ангел Кънчев“. От получените сурови показатели и процентните изрази /Таблица 2/, както и от приложената корелация по коефициента на Пирсън /Таблица 4/, може да се види, че се наблюдават малки, статистически незначими различия между ЕГ и КГ по всички показатели, макар и да се наблюдава тенденция за малко по-високи резултати за Родител, Обгрижващ и Контролиращ, и Дете, и незначително по-ниски за Възрастен.

Таблица 3: Резултати по показателите за трите Его-състояния при студенти с непедagogически и педагогически профил на специалността

Характеристика	родител	родобгр.	родконтр.	възрастен	дете	
Непедагогически профил	Mean	17,45	9,33	8,12	12,46	10,70
	Процентен израз	96 %	—	—	56 %	83 %
	Std. Deviation	3,610	1,754	2,582	2,529	2,704
	Std. Error of Mean	,396	,193	,283	,278	,297
Педагогически профил	Mean	17,90	9,75	8,15	12,18	11,12
	Процентен израз	97 %	—	—	54 %	84 %
	Std. Deviation	2,781	1,387	1,879	2,510	2,431
	Std. Error of Mean	,292	,145	,197	,263	,255

Таблица 4: Корелационни зависимости между всички величини в изследването

	пол	родител	възрастен	дете	педагог	
пол	Pearson Correlation	1	-,368**	,029	-,236**	-,439**
	Sig. (2-tailed)		,000	,701	,002	,000
	N	174	174	174	174	174
родител	Pearson Correlation	-,368**	1	,243**	,355**	,071
	Sig. (2-tailed)	,000		,001	,000	,350
	N	174	174	174	174	174
възрастен	Pearson Correlation	,029	,243**	1	,082	-,056
	Sig. (2-tailed)	,701	,001		,283	,462
	N	174	174	174	174	174
дете	Pearson Correlation	-,236**	,355**	,082	1	,082
	Sig. (2-tailed)	,002	,000	,283		,280
	N	174	174	174	174	174
педагог	Pearson Correlation	-,439**	,071	-,056	,082	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,350	,462	,280	
	N	174	174	174	174	174

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От приложения статистически анализ могат да се направят следните **изводи**:

1. У изследваната извадка студенти на възраст 18-25 г. липсва хармонично разпределение на Его-състоянията, като се наблюдава тенденция за доминация на Родителя, особено в субскалата Контролиране, и по-малката застъпеност на Възрастния. Детето също има значително добро разпределение в изследваната извадка. Това се предопределя от факта, че в началото на младежка възраст формираната идентичност през късното юношество е все още твърде нестабилна и подложена на динамична промяна и ценностен натиск [1,2,3]. Социалните роли, в

които младежите влизат като възрастни на прага на професията и живота, но все още с неизграден статус на професионалисти или „големи“, „опитни“ хора,предопределят разпределение, в което доминира и детето, но и унаследените, моделирани от техните родители отношения и модели на поведение;

2. Най-големи различия се наблюдават по отношение на разпределението на състоянията при двата пола. Може да се забележи, че има статистически значими разлики между Его-състоянията по всички показатели, освен между пола и скалата „Възрастен“ /Таблица 4/. Наблюдават се и значими корелационни връзки при $r < 0,1$ и $r < 0,5$ между показателите за пол и скалите за „родител“ с двете субскали и за Дете. Интересен е фактът, че при жените надделяват състоянията на Детето и Контролиращия Родител. Това посочва, че у момчетата се наблюдава ясна доминация на обгрижващия родител, т.е. протективния, грижовен и същевременно изискващ човек, но няма възможност за превключване към креативната,емоционална и игрива природа на детето, както е при момичетата. Те пък от своя страна, използват контролиране, мониторинг, както и по-радикални възгледи и светоглед, които също са афективно обусловени. Така може да се приеме,че полово-ролевите взаимоотношения на прага на зрялата възраст оказват значително влияние върху проявлението на Его-състоянията при младите хора;

3. Въпреки че има незначими отлики между студентите с непедagogическа и педагогическа насоченост в обучението в РУ „Ангел Кънчев“, не може да се приеме за вярна алтернативната хипотеза, за наличие на доминация на Родителя и Детето като професионална роля и обект на работа при педагозите. Може да се очаква, че с натрупването на професионален опит те ще бъдат активирани в по-голяма степен, което би трябвало да бъде обект на бъдещи психолого-педагогически изследвания.

Въпреки неубедителните резултати от настоящото изследване, може да се заключи, че ТА прилага универсален модел за разбиране и реакция спрямо поведението. С други думи, това е подход, който не разделя детското/ученическото от възрастното/преподавателското поведение. Той дава рамка, която се позовава на интеракционните аспекти в обучението и възпитанието, разпознавайки вътрешните процеси у учениците и учителите. Така, съдържа в себе си имаментно оптимистична перспектива пред преподавателите, които могат да създадат обучителна среда, насочена към личностно развитие.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Байчинска, К., Бакрачева, М. , Савова, С. Статуси на психосоциална и национална идентичност, ценности и психично благополучие в юношеска възраст, София, АИ „Марин Дринов“, 2009
- [2] Байчинска, К., Савова, С. Статуси на национална идентичност, мотивация за емиграция и ценности в юношеска възраст,2008
- [3] Barrow, G., Bradshaw, E., Newton, T. Improving Behaviour and Raising Self-Esteem in the Classroom: A Practical Guide to Using Transactional Analysis, New York:David Fuldon Publ., 2001
- [4] Berne, Eric Games People Play. New York, Grove Press, 1964.
- [5] Harris, Thomas A; “I’m OK – You’re OK” First printing (U.S. Edition) July, 1973; paperback, 317 pages. Library of Congress Catalog Card Number: 69-13495.
- [6] Hellaby, L. (2004) “Teaching TA in the Primary School” in Barrow, G., Newton, T. (eds)
- [7] Steward, K. and Alger, A. (2011) ‘The use of Transactional Analysis in Secondary Education: A Case Study’ Tean Journal 3 (1) September [Online].

[8] Stewart, I., Joines, V. TA Today: A New Introduction to Transactional Analysis. (Second Edition) 2nd Revised edition Edition, 1987

За контакти:

гл. ас. д-р Деница Александрова Алипиева, Катедра “Педагогика, психология и история”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: dalipieva@uni-ruse.bg